

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
(kopia till ju.da@regeringskansliet.se)

Remiss av betänkandet **Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56)**

(Ju2025/01097)

På de förslag som läggs fram i betänkandet för förvaltningsrätten fram följande synpunkter.

Avsnitt 5 En ny nämnd bör pröva vissa frågor om ordinarie domare

5.3.4 Kansli, anslag och värdmyndighet

Förvaltningsrätten har förståelse för att Domaransvarsnämnden, liksom Domarnämnden, behöver en värdmyndighet. Den bör vara en domstol, lämpligen en överrättsdomstol, på samma sätt som för Statens ansvarsnämnd som anlitar Svea hovrätt. Som utredningen varit inne på står nämligen domstolar i ett särskilt självständigt förhållande till regeringen. Domstolsstyrelsen föreslås i några fall vara anhängiggörande hos Domaransvarsnämnden (avsnitt 11.3 och 12.5). Med tanke på detta framstår det, även med beaktande av förslaget på förbud mot personunion mellan domstolsmyndigheterna (avsnitt 17.7), som

mindre lämpligt att Domstolsstyrelsen är värmyndighet till Domaransvarsnämnden. Värdskapet bör under alla förhållanden bli föremål för ytterligare överväganden, för att säkerställa att en ordning väljs som bäst säkerställer respektive myndighets självständighet och oberoende. Förvaltningsrätten anser att Svea hovrätt borde vara en lämplig kandidat för detta värdskap; mot bakgrund av som anförs i det följande under 6.3.5 är någon av kammarrätterna ett mindre lämpligt alternativ.

I detta sammanhang tillstyrker förvaltningsrätten utredningens förslag om att Domaransvarsnämnden och Domarnämnden ska finansieras genom egna anslag i statsbudgeten (avsnitt 5.3.4 och 14.5.2). En särskild anslagspost i anslaget till Sveriges Domstolar framstår som otillräckligt. Förvaltningsrätten tillstyrker även att Domarnämnden, liksom tidigare, ska ha ett eget kansli och egna lokaler (avsnitt 14.5.2). Förvaltningsrätten tillstyrker även förslaget om renodling av Domarnämndens uppgifter (avsnitt 15.3).

5.3.5 Tillsyn

Det stärker skyddet för domstolsmyndigheternas, domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet att de inte står under tillsyn av någon myndighet underställd regeringen. Förvaltningsrätten tillstyrker därför förslagen om utmönstrande av Justitiekanslerns tillsyn på området (avsnitten 6.2.1 och 6.3.4). Ordinarie domares ansvarsutkrävande föreslås flyttas från Statens ansvarsnämnd till en ny myndighet underställd regeringen, Domaransvarsnämnden (avsnitt 5). Om Domaransvarsnämnden i stället underställs riksdagen skulle den, på samma sätt som exempelvis Sveriges riksbank och Riksrevisionen, tillförsäkras ett starkare skydd mot politiskt inflytande. Därmed garanteras ett starkare skydd för oberoende och självständighet. Det rimmar också bättre med synsättet att domstolsmyndigheterna, i synnerhet Domaransvarsnämnden och Domarnämnden, i högre grad är satta att värna och stärka demokratin än att på olika sätt verkställa regeringens intentioner.

Avsnitt 6 En ny prövningsordning för vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning

Förvaltningsrätten instämmer i allt väsentligt med förslaget om den förändrade prövningsordningen för ansvarsutkrävande för ordinarie domare, som tonar ner de arbetsrättsliga inslagen till förmån för de offentligrättsliga och konstitutionella inslagen. Förslagen bedöms stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet.

6.3.2 Överprövningen bör ske i allmän domstol

Prövningen föreslås inte längre ha vare sig arbetsrättsliga eller civilrättsliga förtecken och ska alltså inte begränsas till en tvist mellan arbetstagare och arbetsgivare. Prövningen föreslås i stället ske i förvaltningsrättslig ordning med offentligrättsliga och konstitutionella förtecken utan fackligt medbestämmande. Det eftersträvade och sannolikt uppnådda syftet är att värna oberoende och självständighet och i förlängningen att skydda demokratin. Med hänsyn till den föreslagna tonvikten på de offentligrättsliga och konstitutionella inslagen och med beaktande av var myndighetsbeslut överprövas, framstår det emellertid som mest ändamålsenligt att denna prövning sker i allmän förvaltningsdomstol.

6.3.5 Förfarandet bör i huvudsak regleras av ärendelagen; rättegångskostnader m.m.

Förvaltningsrättens uppfattning är att den enskilde domaren inte ska behöva bära sina eventuella rättegångskostnader och inte heller motpartens, i den mån sådana ens kan uppkomma. Fråga uppkommer om domaren bör ha rätt till offentligt biträde (avsnitten 6.3.5, 7.4.3, 9.5, 11.3 och 12.5). Övervägande skäl talar dock för ordningen att domaren anlitar ett ombud, som domaren sedan, efter skälighetsprövning, kompenseras för oavsett utgång. Givetvis bör det finnas en möjlighet för Domaransvarsnämnden att, om synnerliga skäl föreligger, låta domaren bära hela sin rättegångskostnad eller del av den.

Avsnitt 7 Ändringar i den materiella regleringen av ordinarie domares rättsställning

7.2 Det arbetsrättsliga regelverket för avskedande bör inte tillämpas

I frågan om preskription av omständigheter som kan leda till skiljande från anställning menar utredningen, bl.a. mot bakgrund av den föreslagna anmälningssplikten, att risken för att en domstolschef utan tidsbegränsning kan utnyttja sin kännedom om misskötsel som påtryckning mot en domare framstår som begränsad (avsnitt 7.2). Resonemanget förutsätter att anmälningssplikten respekteras, vilket torde ske antingen genom domstolschefens plikt känsla eller dennes medvetenhet om konsekvenserna av att anmälningssplikten inte iakttas. Det kan ifrågasättas om en domstolschef, som är beredd att mot en annan domare utnyttja sådan kännedom på det sättet, skulle känna sig manad att, utifrån egen plikt känsla, iaktta den föreslagna anmälningssplikten. Det bör därför övervägas om ett icke-iakttagande av anmälningssplikten på något tydligare sätt ska medföra en sanktion. Det kan ske exempelvis genom att koppla den föreslagna anmälningssplikten till grunderna i 11 kap. 7 § RF. Här kan tilläggas att det kan finnas andra motiv att åsidosätta anmälningssplikten, exempelvis vänskap.

7.4.2 En ordinarie domare bör ha rätt till lön under en avstängning, om inte särskilda omständigheter talar emot det

Utredningen föreslår att en domares lön och anställningsförmåner under en avstängningstid ska få hållas inne om det finns särskilda skäl, eftersom incitament för oönskade beteenden inte ska skapas och eftersom en ovillkorlig rätt kan leda till att ordinarie domare överklagar beslut enbart i syfte att komma i åtnjutande av anställningsförmåner. Utredningen menar att det med särskilda skäl ska förstås sådana omständigheter som objektivt sett talar för missbruk. Utöver vägran att genomgå läkarundersökning vore det önskvärt med ytterligare klargörande exempel på vad som anses vara situationer som talar för att överklaganderätten missbrukas; det torde dock vara svårt att slå fast att något

objektivt talar för ett *syfte*. Ett *syfte* är *subjektivt* och en domare kan mycket väl anse sig ha rätt att – både som anställd och från ett konstitutionellt perspektiv – föra en process som för någon annan skulle kunna framstå som utsiktslös.

7.4.3 Vissa frågor om prövningsordningen

Utredningens hänvisning i fråga om klagorätt till 42 § förvaltningslagen synes inte motsvara avsikten att endast de som haft partsställning hos Domaransvarsnämnden ska få överklaga nämndens beslut, eftersom den bestämmelsen medger en större krets klagorätt.

7.8 Förhandlingsrätt enligt MBL bör i huvudsak gälla i motsvarande omfattning som i dag

I samband med olika förslag som rör förändringar av den nuvarande arbetsrättsliga regleringen är utredningen av uppfattningen att diskrimineringslagen samt vissa bestämmelser i LAS och MBL inte längre behöver vara tillämpliga (se även avsnitten 9.5, 9.6.2, 17.15). Samtidigt framhåller utredningen att det kan vara lämpligt att iaktta de handlingsnormer som bestämmelserna innebär. För ett system som har konstitutionsnära karaktär och som skapas för att vara robust även när det utsätts för stress, kan det ifrågasättas om det är lämpligt att avskaffa handlingsnormer, samtidigt som ett iakttagande av normerna ändå förutsätts.

Avsnitt 17 Följdändringar och övriga frågor

17.16 Särskilt om åtalsanmälan

Utredningen har lämnat ett alternativt förslag beträffande instrumentet åtalsanmälan. Förvaltningsrätten delar inte utredningens farhågor. Domaransvarsnämndens beslut att vidarebefordra en brottsmisstanke till Åklagarmyndigheten innefattar givetvis ett visst preliminärt ställningstagande. Detta binder dock inte nämnden vid ett eventuellt framtida beslut i fråga om den ordinarie

domarens rättsställning. Inte heller innebär det förhållandet att Domaransvarsnämnden avstår från åtalsanmälan vare sig att polisanmälan inte får ske eller att åtal inte får väckas. Med hänsyn inte minst till systematiska skäl bör huvudförslaget därför genomföras.

18 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

I ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den föreslagna lagen om domstolar och domare används återkommande begreppet ”så fort som möjligt”. Den avsedda formuleringen torde vara ”så snart som möjligt”. Punkten 13 i övergångsbestämmelserna innehåller följande upplysning: ”Domaransvarsnämndens prövning enligt 8 kap. 2 § avser endast tillämpningen av 7 kap. 19 §.” Den föreslagna paragrafen är ny, och upplysningsbestämmelsen är inte tidsbegränsad. Det framstår därför som främmande att placera den i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna (avsnitt 18.3).

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Lennart Furufors efter föredragning av rådmännen Elin Lindqvist och Jack Hillerström-Forsyth samt förvaltningsrättsfiskalerna Sofia Olsson och Andreas Nilsson. Samråd har skett med övriga domare.

Lennart Furufors

lagman